

Sisäisestä kokemuksesta

Georges Bataille: *Sisäinen kokemus*. Suom. Viljami Hukka & Anna Nurminen. Helsinki, Gaudeamus 2020

Georges Bataillen tuorein suomennos alkaa räjähtäen: ”Tämä kirja on kertomus epätoivosta. Maailma annetaan ihmiselle arvoituksena. Koko elämäni, niin erikoisissa hillittömyyden hetkissä kuin raskaimmissa pohdinnoissakin, olen pyrkinyt ratkaisemaan tämän arvoituksen. Toden totta selätinkin haasteita, joiden uutuus ja laajuus saivat minut innostumaan yhä enemmän. Tunkeudu in odottamattomille alueille ja näin jotakin, mitä yhdetkään silmät eivät olleet nähneet. Mitään huumaavampaa ei olekaan! Nauru ja järki, kauhu ja valo olivat yhtäkkiä ulottuvillani. Ei ollut mitään, mihin tietoni ei olisi yltänyt ja mikä ei olisi ollut kiihkoni tavoitettavissa. Kuolema aukoi ja sulki mahdollisen ovia tauotta kuin hurmaava mielipuoli.” (Bataille 2020, 11–12)

Lainaus esipuheesta kätkettyä myös takakanen sisäpuoliseen taittosivuun. Aivan kuin metaforana siitä, miten yliopisto suhtautuu filosofiaan silloin kun filosofia ei suostu yliopistodiskurssin eunukiksi. Ainakin Immanuel Kantista alkaen filosofian kohtalona on ollut tulla otetuksi sisään ja pahimmillaan integroiduksi yliopistodiskurssiin. Kant, Hegel, Heidegger, koko analyttisen filosofian traditio, jopa Badiou, Derrida, Žižek... On aivan selvää, ettei tällaisia diskursseja synny

kuin yliopistodiskurssin piirissä. Ranskalaisessa 1900-luvun ajattelussa on kuitenkin kaksi voimakasta vastaesimerkkiä, tai B-vaihtoehtoa yliopistodiskurssille: Blanchot ja Bataille. Ei olekaan ihme, että Bataillen lukeminen on kuin heräisi henkiin pitkästä aikaa, kuin sanat kaivettaisiin naftaliinista, kuin ajattelu olisi sittenkin mahdollista kaikessa mahdottomuudessaan. Sisäinen maailma on sittenkin olemassa, ja sillä on väliä – toisin kuin ”tieteellinen” yliopistodiskurssi on meille uskotellut jo satoja vuosia.

Tällaisessa ajattelussa historiallinen viitepiste näyttää olevan lähes aina – ja tähän lähteeseen viittaa Bataillekin – Friedrich Nietzsche: ”Kuinka tahtoisinkaan sanoa kirjastani samaa kuin Nietzsche *Iloisesta tieteestä*:? – – vallattomuus ja syvällisyys kulkevat hellästi käsi kädessä sen melkein jokaisessa lauseessa” (s. 9). Kyse on ajattelun kaikkea rienaavasta vapaudesta. Virkamiesfilosofit kuristukoot kravatteihinsa – nyt ajatellaan! Mil-laista on antautua täydellisesti ajattelulle, kun ei tarvitse olla ”järkevä”? Ajattelevan assosiaation vapaus on päihdyttävää, nautinnollista, tuskallista, armottoman yksityistä. Ja silti siinä ja ehkä vain siinä kohdataan universaali singulaarisuus – tuo Hegelin jälkeisen filosofian tavoittamaton ajattelun pakopiste. Bataillen kirjoitus tavoittelee ja ehkä jopa artikuloi tuota pakenevaa pakopistettä vimmallalla, jossa on jotain magneettista, jotain tarttuvaa:

Tästä hetkestä alkaa poikkeuksellinen kokemus. Mieli liikkuu oudossa maailmassa, jossa ahdistus ja ekstaasi kulkevat käsi kädessä. [/] Tällainen kokemus ei ole sanoin kuvaamaton. Voin välittää sen niille, jotka eivät ole siitä tietoisia. Sen perinne on haastava, ja suullisesta perinteestä hädin tuskin pelkkä johdatus on olemassa kirjallisessa muodossa. Lisäksi kuulijalta edellytetään ahdistusta ja halua. (s. 11)

Tämä on ajattelua, joka kohdataan yksin, kirjoituksessa, harvemmin puhetilaisuuksissa (puhe on varattu kissanristiäisille). On kyse kirjoittamisesta kaikkein sisimmässä merkityksessä, jossa oleminen merkitys kiteytyy kirjaimiksi. Kummaa kirjoitusta, kummaa lukemista, niin kummaa, että vain hengittäminen, elämä ja olemassaolo sellaisinaan ovat jotain kummempaa. Se on mystiikkaa, jota ilman millään inhimillisellä ei ole mitään mieltä:

Sisäisellä kokemuksella tarkoitan sitä, mitä yleensä nimitetään *mystiseksi kokemukseksi*, siis ekstaasin ja hurmion tiloja tai vähintäänkin meditaation kaiutta aikaansaatuja tunnetiloja. [...] En liioin pidä tiukoista määritelmistä. Sisäinen kokemus on vastaus pakottavaan tarpeeseen (ja kaiken inhimillisen oleminen tarpeeseen) kyseenalaistaa kaikki tauotta. (s. 17)

Bataillen, kuten myös toisen vaihtoehto B:n eli Blanchot'n, kirjoitus on erottamatonta siitä, mitä kirjoitetaan. Bataille onkin koettava itse, luettava itse, sillä ei ole olemassa metakieltä, jolla Bataillea voisi esittää toisin. Jotain voidaan toki sanoa ja kirjoittaa Bataillen kirjoituksesta, kääntää ikään kuin kommentaattorin ilmaisumuotoon, mutta jotain oleellista katoaa.

Kun Bataille kirjoittaa halusta olla kaikki ja tuosta halusta luopumisesta ei vain ajatuksen vaan koko oleminen tasolla, voimme toki todeta hermeneuttisesti, että kyse on mitä ilmeisemmin äärellisyyden väkevästä kokemisesta, jokaisen puhuvan ihmisen väistämättömästä yksinäisyydestä omissa rajoissaan:

Me emme ole kaikki. Kuolevaisuutemme lisäksi tämä on ainoa asia, josta voimme tässä maailmassa olla varmoja. Ei riitä, että on tietoinen siitä, ettei ole kaikki, samalla tavoin kuin on tietoinen kuole-

vaisuudestaan. Sen sijaan ilman huumetta paljastuu tyhjyys, jossa on mahdollon hengittää. Halusin olla kaikki, jotta vaipuessani tuohon tyhyyteen voisin samalla kerätä rohkeuteni ja todeta itselleni: "Haluni olla kaikki hävettää minua, sillä nyt näen sen olleen vain unta." Tästä hetkestä alkaa poikkeuksellinen kokemus. Mieli liikkuu oudossa maailmassa, jossa ahdistus ja ekstaasi kulkevat käsi kädessä. (s. 11)

Kaikki ihmiset eivät kohtaa äärellisyytään yhtä lohduttoman avoimesti kuin Bataille. He yrittävät selvittää monin eri keinoin:

Uhrauksella, konformismilla, vilpillä, runoudella, moraalilla, snobismilla, urhoollisuudella, uskonnolla, kapinoinnilla, turhamaisuudella, rahalla? Vai monella keinolla yhtä aikaa? Vaiko kaikilla yhtä aikaa! Silmänisku, josta paistaa pahansuopuus, surumielinen hymy, uupumuksen kirjoittama irvistys: nämä paljastavat sen salatun tuskan, jonka aiheuttaa järkytys siitä, että emme ole kaikki, että rajamme ovat peräti hyvin ahtaat. Tällainen ääneen lausumaton tuska johtaa sisäiseen tekopyhyyteen ja etäiseen, jäykän virallisiin vaateisiin (kuten Kantin moraaliiin). (s. 10)

Oleminen esteettiset koordinaatit ovat aina yksilöllisiä ja niiden huomioiminen vaatii herkkää mieltä ja kieltä. Jos tätä äärellisyyden tuskaa ei koskaan lausuta, päädytään "sisäiseen tekopyhyyteen" ja moralisointiin, tai kuten itse asian ilmaisisin, pikkusieluisuuteen.

Lastenpsykiatrin vastaanotolle tulee tuosta äärellisyyden kauhun lamaannuttamia 5–10-vuotiaita lapsia. He ovat usein hyvin herkkiä ja ajattelevia ihmisenalkuja, joihin on iskenyt syvä käsitys sekä kuolevaisuudesta että siitä, että heidän vanhemmillaan on oma elämänsä ja kuolemansa. Vanhemmat ovat yrittäneet lohduttaa heitä, sanoittaa heille omia ajatuksiaan kuolemasta ja ihmiset toisistaan erottavasta ainutlaatuisuudesta, mutta mitkään aikuisten sanat eivät tunnu heistä vastaavaan siihen kauheaan tosiasiaan, jonka he ovat ymmärtäneet ja painaneet sydämeensä. Monet lääkärit kirjoittavat tällaisissa tilanteissa lapsille ahdistusta lieventäviä lääkkeitä. Niin syvälle avuttomuuteen tällainen ahdistu-

nut lapsi meidät aikuisetkin voi temmata, vaikka heitä ei vaivaa muu kuin se, etteivät he voi olla kaikki ja aina.

Parhaimmillaan käännös on huomaamaton, kuin sitä ei olisikaan, vaikka ei olekaan mitään muuta kuin käännös. Tässä käännös on mielestäni onnistunut kiitettävästi, eikä ole päädytty yliopistodiskurssille tyypillisiin ratkaisuihin kääntää jokin tavallinen sana jollain neologismilla vain sen takia, että kääntäjä kokee subjektiivista pakkoa korostaa sanan – ja siten kääntäjän itsensä – merkitystä tohelolle lukijalleen. Toivon, että nuoret lukijat löytävät tämän tekstin ja vakuuttuvat,

että tällaistaikin ajattelua voi olla, vapaata kahleista, syvällistä ilman tekopyhyyttä. Ja saavathan tätä vanhemmatkin toki lukea, sillä ehkä teilläkin on vielä toivoa epätoivossa.

Gaudeamus on vuosikymmeniä pitänyt pintansa ja julkaissut suomen kielelle eurooppalaisten ajattelijoiden hengentuotoksia. Uskon, että monelle nämä käännöstyön helmet avaavat omaa tietä, oman ajattelun polkua – aivan kuten ne avasivat itselleni jo 30 vuotta sitten. Ajattelulle mikään ei ole tärkeämpää kuin oma polku; ilman sitä voi kysyä, onko ajattelua lainkaan. ■

NUMERON KIRJOITTAJAT

KATJA CASTILLO KM, tohtorikoulutettava,
yliopisto-opettaja, Oulun yliopisto

JUHO HOTANEN FT, tutkija, Jyväskylän yliopisto,
vierailleva tutkija, Pennsylvania State University

JUHA KARHU OTT, professori emeritus, Lapin yliopisto

MINNA-KERTTU KEKKI YTM, tohtorikoulutettava,
asiantuntija, Oulun yliopisto

MARKKU KOIVUSALO VTT, dosentti,
Hietsun paviljongin toiminnanjohtaja, Helsinki

JANNE KURKI FT, LL, dosentti, psykoterapeutti,
lasten- ja nuorisopsykiatri, Vantaa

JAN-IVAR LINDÉN FT, dosentti, johtaja,
Historiallisen ontologian keskus, Heidelbergin yliopisto

KATARIINA LIPSANEN YTM, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto

LAURI MYLLYMAA YTM, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto

REETTA PEKKANEN FM, runoilija, Turku

JULIUS TELIVUO FT, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto